

Методичні рекомендації щодо створення розвивального середовища в дошкільному навчальному закладі

*Тетяна Корж,
викладач кафедри педагогічної
майстерності КОІПОПК*

Базова програма розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі" спрямовує педагогів на створення в дошкільному навчальному закладі розвивального життєвого простору, що сприятиме повноцінному розвитку дітей.

Розвивальне середовище – комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних умов, що забезпечують організацію життєдіяльності дітей у дошкільному навчальному закладі. Сучасні дослідники розглядають розвивальне середовище як систему матеріальних об'єктів діяльності дитини, що функціонально моделює зміст її духовного і фізичного розвитку. Збагачене середовище передбачає єдність соціальних і природних засобів забезпечення повноцінної життєдіяльності дитини.

Розвивальний простір дошкільного навчального закладу потрібно розглядати як інтегровану категорію, що поєднує в собі природне, предметно-ігрове, соціальне і середовище власного "Я" .

За яких умов середовище є розвивальним?

Природне середовище вважається розвивальним за умови, якщо воно сприяє становленню у дітей цілісного сприйняття природного довкілля, прояву інтересу до нього; оволодінню елементарними уявленнями про явища та об'єкти природи, взаємозв'язки між ними; розвитку у дітей емоційно-ціннісного ставлення до природи; формуванню навичок екологічно доцільної поведінки.

Предметно-ігрове середовище є розвивальним, якщо воно розширює, поглиблює та систематизує елементарні уявлення дитини про довкілля; вдосконалює вміння дитини використовувати за призначенням предмети та знаряддя, виготовляти найпростіші вироби; вправляє в умінні самостійно визначати ігровий сюжет, робити його змістовним, розподіляти ігрові ролі, дотримуватися правил рольової поведінки, налагоджувати ігрову взаємодію, використовувати й розподіляти іграшки та ігрові атрибути, реалізовувати ігровий задум, перетворювати ігровий простір; орієнтує в творах мистецтва (образотворчого, музичного, театрального, літературного), допомагає опановувати мову цих видів мистецтва, передавати художній образ різними мистецькими засобами, стимулювати до творчості.

Соціальне середовище вважається розвивальним, якщо воно сприяє усвідомленню дитиною змісту поняття "сім'я", основних функцій членів родини, особливостей взаємин рідних людей між собою; актуалізує для дитини проблему диференціації людей за ознаками спорідненості, віку, статевої належності, приємності

для інших; збагачує уявленнями про характер взаємин зі старшими, однолітками, молодшими за себе; допомагає набути елементарних уявлень про державу, народи, людство; формує у дітей морально-етичні норми поведінки.

Середовище власного "Я" дитини є розвивальним, сприятливим для її особистісного зростання, якщо дитина має уявлення про своє тіло та органи чуттів, орієнтується в умовах свого розвитку, дотримується гігієни тіла й діяльності, диференціює показники здоров'я і захворювань, зацікавлена у здоровому способі життя, характеризується витривалістю, визначає статеву належність, покладається на свою вправність; володіє азбукою емоцій, має високу пізнавальну активність, здатна до вольових зусиль, довіряє самооцінці, домагається визнання, має елементарну життєву перспективу; орієнтується у правах та обов'язках; характеризується комунікативними здібностями; почувається членом соціальної групи, вміє налагоджувати спільну діяльність, чинити опір асоціальній поведінці однолітків, розв'язувати конфліктні ситуації, діяти за сумлінням.

Необхідною умовою повноцінного розвитку дитини дошкільного віку є ще одна складова розвивального простору – мовленнєва. Основою мовленнєвої складової є створення доброзичливої атмосфери, в якій діти виявляють мовленнєву активність, вільно спілкуються між собою та з вихователем, вчать, дізнаються про нове та цікаве, чують літературну мову, мають змогу самостійно обирати однолітків для спілкування, гри, трудової чи іншої діяльності, залучаються до мовленнєво-творчої діяльності.

Створюючи розвивальний простір для дітей в умовах дошкільного навчального закладу, педагогічним працівникам необхідно дотримуватися наступних принципів: безпечність; урахування закономірностей розвитку дітей; раціональність; динамічність; активність; комфортність кожної дитини; позитивно-емоційне навантаження.

Найголовнішим принципом організації розвивального простору є його безпечність, адже від цього залежить збереження життя та здоров'я дітей. Саме тому під час створення розвивального простору особливу увагу необхідно звертати на якість матеріалів, з яких виготовлено обладнання, іграшки тощо та їх відповідність санітарно-гігієнічним нормам, дотримання вимог Інструкції з організації життя та здоров'я дітей у дошкільних навчальних закладах, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 28.10.2008 р. № 985.

Організуючи життєдіяльність дітей, педагогам необхідно враховувати психологічні закономірності розвитку дітей дошкільного віку, їхні індивідуальні особливості, а також особистий життєвий досвід. Важливо, щоб розвивальний простір максимально задовольняв потреби кожної дитини, а тому варто наповнити його різноманітними атрибутами, які допоможуть зацікавити кожну дитину, а також подбати про те, щоб вона змогла знайти для себе улюблене заняття.

Дотримання принципу раціональності потребує від педагогів урахування

особливостей архітектури та дизайну групового розміщення дошкільного навчального закладу. У групових приміщеннях доцільно передбачити місце для створення постійних і змінних осередків (центрів), де діти могли б самостійно чи невеликими групами за власним бажанням займатися різними видами діяльності, не заважаючи один одному. Саме тому доцільно використовувати підвісне обладнання, ширми, екрани, вітрини.

Розвивальний простір групової кімнати не може бути сталим. Педагогам необхідно періодично змінювати його матеріальне наповнення, враховуючи інтереси, потреби, настрої дітей, освітні завдання тощо. Варто періодично змінювати кольоровий і звуковий фон у групових приміщеннях, варіювати використання обладнання. Раз на місяць частину ігрового матеріалу потрібно оновлювати, а також змінювати їх розміщення. Ігровий матеріал та обладнання, яке діти не використовують тривалий час, доцільно заховати на певний період, а потім знову розмістити в ігрових осередках (центрах). Для забезпечення динамічності розвивального простору варто використовувати модульні столи, пересувні ящики, ширми тощо. Змінюючи частково розвивальне середовище групової кімнати, потрібно враховувати також тему дня (тижня, місяці), над якою працюють діти.

Принцип активності передбачає, що в розвивальному просторі діти мають змогу діяти за власним вибором, змінювати ситуацію, перетворювати простір, обстежувати його, раціоналізувати. Всі предмети мають бути доступними дітям, щоб їх можна було вільно брати, використовувати, класти на місце тощо.

Доцільно створений розвивальний простір дає можливість дитині почуватися комфортно в усіх осередках (центрах) групи. Разом з тим, педагогічні працівники повинні надати кожній дитині її "особистий простір" – місце, де вона може побути наодинці. З цією метою у груповій кімнаті варто створити "куточок усамітнення" чи "куточок роздумів" з м'яким диванчиком, подушками тощо.

Створюючи розвивальне середовище групової кімнати, обов'язково потрібно брати до уваги і його позитивно-емоційне навантаження. В оформленні приміщень варто використовувати теплу пастельну гаму кольорів та якісний текстиль і фурнітуру; забезпечувати достатнє освітлення та режим провітрювання; продумувати розміщення меблів, яке сприятиме використанню дітьми осередків групової кімнати та не створюватиме відчуття захаращеності під час перебування у приміщенні; використовувати озеленення приміщення.

Працівникам дошкільних навчальних закладів також необхідно уникати конфліктів, бути спокійними, уважними. Своєю поведінкою та діями вони мають позитивно впливати на розвиток психічних процесів дітей. Загальна тональність мовлення педагогічних працівників має бути помірною, оцінка, вказівка – спокійними, доцільними та коректними.

Відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти України та Базової програми розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі" розвивальний

простір групової кімнати передбачає створення спеціальних осередків (центрів). Педагогічні працівники дошкільних навчальних закладів, враховуючи вік дітей, самостійно обирають їх кількість, наповнення, розміщення, способи використання.

Наводимо орієнтовний перелік осередків (центрів), які сприятимуть створенню розвивального простору в дошкільному навчальному закладі: природознавства; дитячого експериментування; ігрової діяльності; художнього слова; образотворчої діяльності; музичний; народознавства; розвивального навчання; спортивний; трудової діяльності; відпочинку та усамітнення; самопізнання; співпраці з батьками тощо.

Наповнення відповідних осередків (центрів) здійснюється відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 11.09.2002 №509 "Про затвердження Типового переліку обов'язкового обладнання навчально-наочних посібників та іграшок у дошкільних навчальних закладах", методичних рекомендацій від 17.03.2006 №1/9-153 "Підбір і використання іграшок для дітей раннього віку у дошкільних навчальних закладах" та від 18.07.2008 №1/9-470 "Підбір і використання іграшок для дітей дошкільного віку в дошкільних навчальних закладах".

Важливою умовою створення в дошкільних навчальних закладах розвивального середовища є аналіз, планування та контроль відповідного напрямку роботи. Звертаємо увагу керівників дошкільних навчальних закладів на необхідність визначення заходів щодо створення розвивального середовища у річному плані роботи закладу. Відповідно до змісту кожного розділу плану варто передбачити заходи, спрямовані як на обладнання групових кімнат та інших приміщень дошкільного закладу, так і на методичну роботу з педагогами, яка сприятиме підвищенню їхньої фахової майстерності щодо використання розвивального середовища; вивчення стану організації життєдіяльності дітей, що допоможе отримати об'єктивну інформацію про стан розвивального середовища в групах; роботу методичного кабінету, яка забезпечить розроблення відповідних методичних рекомендацій, вивчення, узагальнення та поширення перспективного досвіду, поповнення методичного кабінету тощо.

Таким чином, створення розвивального середовища в дошкільному навчальному закладі сприяє організації життєдіяльності дітей відповідно до вимог Базової програми розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі".

-